

begrip en respect voor elkaar en ieders cultuur. Begrip is een voorwaarde om tolerantie richting elkaar te tonen. 'Tolerare' (latijn) betekent immers 'dragen'. Om de mening van de ander te kunnen verdragen, moet je op z'n minst wéten wat die opvatting precies inhoudt. Filosoferen kan bij uitstek ingezet worden voor het verhelderen van de eigen identiteit van leerlingen ('wie ben ik?'), hun rol in de samenleving (burgerschap) en hun levensbeschouwing[iiii].

Tot slot: waarom filosoferen in de klas?

Onze samenleving verlangt van burgers dat zij om kunnen gaan met een mix van culturen, waarden en normen. Dat leren kinderen en jongeren echter niet vanzelf. Filosoferen is geschikte een manier om bij te dragen aan –met een mooi woord- 'kritisch-democratische burgerschapsvorming'. Denk hierbij niet aan burgerschapsvorming in de zin van 'mores leren', vaderlandsliefde en conformisme, maar wel aan sociale betrokkenheid en het nemen van verantwoordelijkheid; het vormen van een eigen mening en het actief deelnemen aan de democratie. Burgerschapsvorming is sinds 2003 een verplichte taak van elke basisschool en sinds 2006 van elke school voor voortgezet onderwijs[iv]. Uit mijn onderzoek naar de pedagogische betekenis van filosoferen[v] blijkt dat kritisch denken een goede manier is om bezig te zijn met morele vorming: wanneer leerlingen zich open, verwonderend en zelfstandig opstellen, zullen zij begrip, tolerantie en betrokkenheid richting anderen ontwikkelen.

Is filosoferen eigenlijk niet teveel gevraagd voor kinderen en jongeren? Nee. Tenminste, niet als je de manier van filosoferen en de vragen afstemt op hun ontwikkelingsniveau. In ieder geval bevordert je hun morele en sociale ontwikkeling door samen te filosoferen[vi]. Dat kunnen zij nog niet in hun eentje. Stimulans vanuit de omgeving is nodig, omdat mensen anders eerder op een egocentrische manier blijven redeneren: uiteindelijk stellen zij hun eigenbelang voorop[vii]. Jongeren zijn bovendien meer geïnteresseerd in de mening van hun vrienden, dan in die van hun ouders, leerkrachten of andere opvoeders[viii]. Waarom zou je daar niet op ingaan? Door te filosoferen kunnen kinderen en jongeren samen in gesprek gaan over lastige vragen waar zij zelf niet uitkomen. Door samen hardop na te denken ontdekken zij hun eigen visie en die van anderen: een mooie manier om meer begrip voor elkaar te ontwikkelen!

[i] Lipman (M. 1991). *Thinking in Education*, Cambridge University Press, New York.
Kohlberg (1963; 1976) en Damon (1999) in Rig-

ter, 2002. *Ontwikkelingspsychopathologie bij kinderen en jeugdigen*. Bussum: Uitgeverij Coutinho, p. 322-326.

- [ii] Rigter, 2002. *Ontwikkelingspsychopathologie bij kinderen en jeugdigen*. Bussum: Uitgeverij Coutinho, p. 322-326.
- [iii] Faber, K. A. (2009). *Morele vorming door kritisch denken; de pedagogische betekenis van filosofie in de onderbouw van het voortgezet onderwijs*. Nijmegen, Radboud Universiteit Nijmegen.
Leenders, H., & Veugelers, W. (2004). *Waardevormend onderwijs en burgerschap; een pleidooi voor kritisch-democratisch burgerschap*. *Pedagogiek : wetenschappelijk forum voor opvoeding, onderwijs en vorming*, 24(4), p. 361-375.
Paul, R. (1993). *Critical Thinking: What Every Student Needs to Survive in a Rapidly Changing World*, Dillon Beach, CA: Foundation For Critical Thinking.
- [iv] Leenders, H., & Veugelers, W. (2004). *Waardevormend onderwijs en burgerschap; een pleidooi voor kritisch-democratisch burgerschap*. *Pedagogiek : wetenschappelijk forum voor opvoeding, onderwijs en vorming*, 24(4), p. 361-375.
- [v] Faber, K. A. (2009). *Morele vorming door kritisch denken; de pedagogische betekenis van filosofie in de onderbouw van het voortgezet onderwijs*. Nijmegen, Radboud Universiteit Nijmegen.
- [vi] Kohlberg (1963; 1976) en Damon (1999) in Rigter, 2002. *Ontwikkelingspsychopathologie bij kinderen en jeugdigen*. Bussum: Uitgeverij Coutinho, p. 322-326.
- [vii] Paul, R. (1993). *Critical Thinking: What Every Student Needs to Survive in a Rapidly Changing World*, Dillon Beach, CA: Foundation For Critical Thinking.
- [viii] Delfos, M. (2003). *Ontwikkeling in vogelvlucht; ontwikkeling van kinderen en adolescenten*. Lisse: Swets & Zeitlinger Publishers.
Verhofstadt-Denève, L., van Geert, P., & Vyt, A. (1995). *Handboek ontwikkelingspsychologie; grondslagen en theorieën*. Bohn Stafleu Van Loghum: Houten/ Diegem, p. 140-188; 218-236.
Rigter, 2002. *Ontwikkelingspsychopathologie bij kinderen en jeugdigen*. Bussum: Uitgeverij Coutinho, p. 322-326.
Santrock, J.W. (2003). *Adolescence; ninth edition*. The McGraw-Hill Companies, p. 106-114; 380-390; 394-397.